

Frederick Amrine

Przejsćie do głównego nurtu

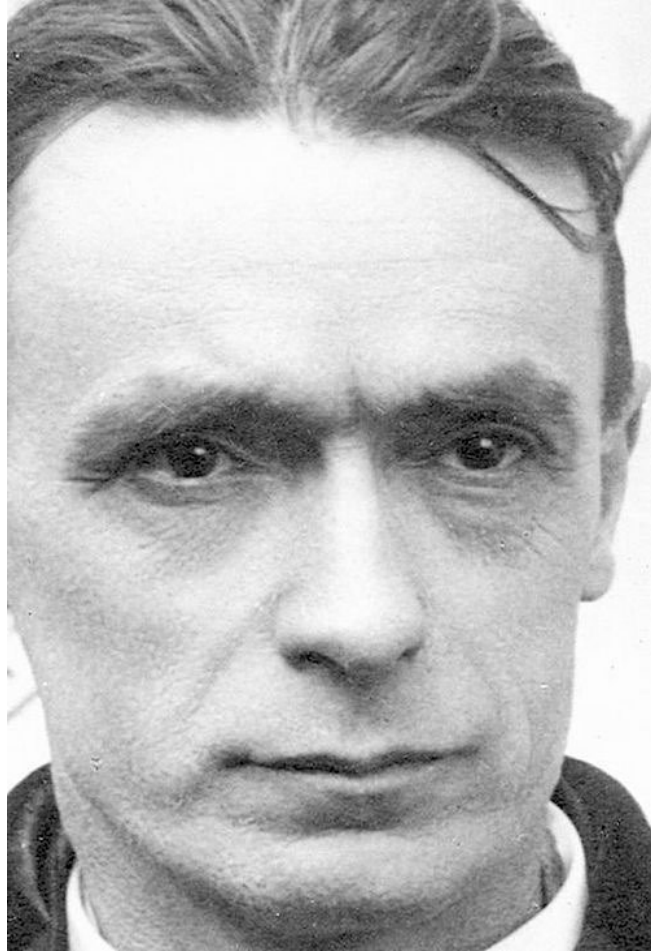
© 2022 Frederick Amrine

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system without permission in writing from the publisher.

Spis treści

Przejście do głównego nurtu 5

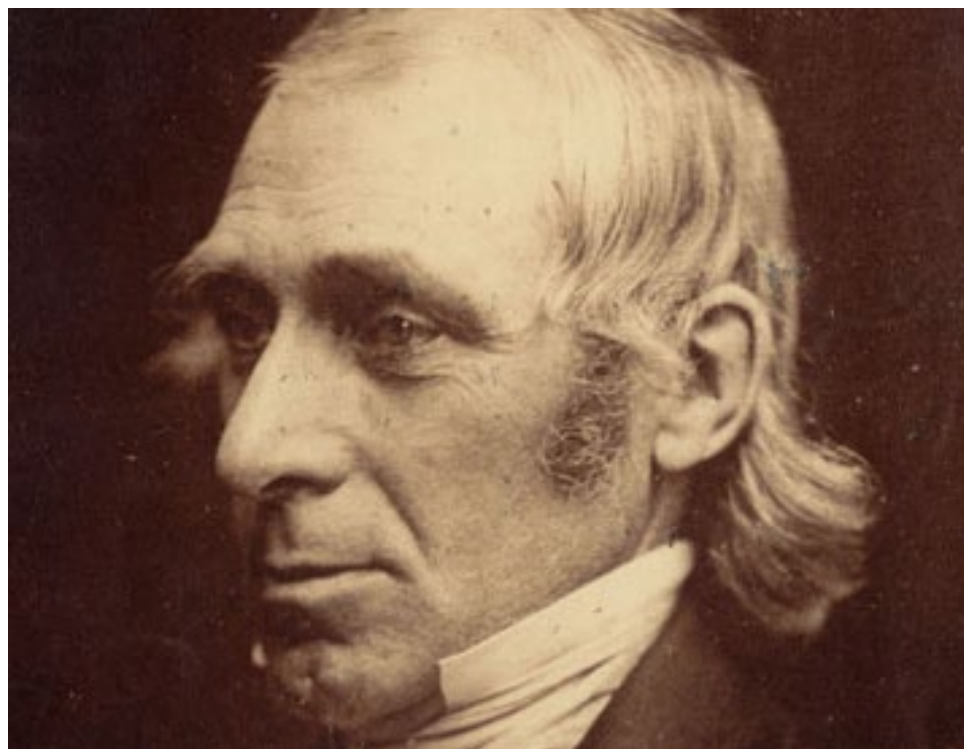

Rudolf Steiner

Przejście do głównego nurtu

Niniejsza publikacja poświęcona jest Rudolfowi Steinerowi. Jednak najpierw muszę opowiedzieć o dwóch innych mężczyznach, żyjących nieco wcześniej.

Pierwszy z wymienionych to Bronson Alcott, amerykański transcendentalista.

Amos Bronson Alcott (1799-1888)

Alcott był wielkim idealistą. Emerson powiedział o nim, że "niewiele brakowało, by stał się serafinem". Wśród wielu innych swoich osiągnięć Alcott był pedagogicznym rewolucjonistą. Lubię twierdzić, że

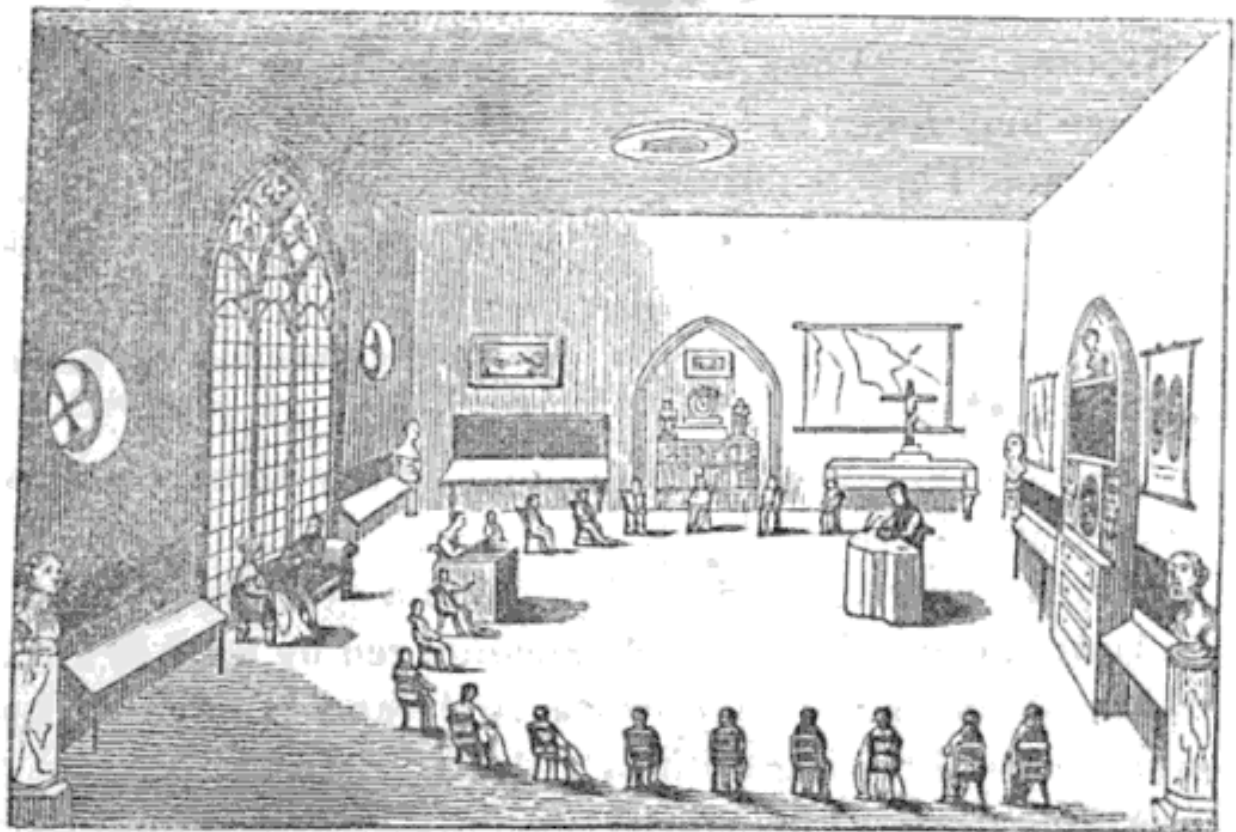
założył pierwszą na świecie szkołę Waldorfską, Szkołę Świątynną (1834), tak zwaną, ponieważ mieściła się w Świątyni Masońskiej w centrum Bostonu.

Edukacja w tamtych czasach była niezwykle restrykcyjna. W świetle panującej doktryny grzechu pierworodnego, dzieci były postrzegane jako pochodzące od diabła, a dobroć należało im wpoić żelazną dyscypliną. Domy szkolne były tanie i ponure, często budowane w zakątkach pól, tuż przy skrzyżowaniach dróg, tak blisko, że obracające się wozy skrobały je piastami swoich kół. Nauczanie odbywało się przez powtarzanie, a dzieci, które nie opanowały lekcji, często otrzymywały karę chłosty.

Szkoła Alcott nie mogła być bardziej odmienna. Pomieszczenia były przestronne i jasne, doświetlone dzięki dużym oknom. Ściany były pomalowane na przyjemne kolory i ozdobione obrazkami. Co najważniejsze, Alcott postrzegał dzieci jako wrodzone dobro. Był Platonistą, który wierzył, że dusze inkarnują się od prenatalnego

istnienia, gdzie niedawno doświadczyły tego, co prawdziwe, dobre i piękne. Uważał, że niewłaściwe zachowania dzieci musiały zostać nauczone przez kogoś dorosłego, więc brał na siebie odpowiedzialność: podchodził do niegrzecznego dziecka, podawał mu linijkę i wyciągał rękę, zachęcając dziecko do uderzenia go. Jego szkoła była pierwszą szkołą, w której istniała wypożyczalnia książek i - znów dlatego, że wierzył we wrodzoną dobroć i mądrość dzieci - była pierwszą szkołą, w której ustanowiono samorząd uczniowski.

View of Mr. Alcott and the Children conversing.

Alcott stosował sokratejską metodę nauczania. Zadawał pytania naprowadzające i oczekiwał, że uczniowie będą umieli na nie odpowiedzieć, jako że niedawno zamieszkali w świecie duchowym. Podobnie jak Sokrates, był on jedynie pośrednikiem przy narodzinach

wiedzy. Pytał dzieci, co sądzą o Ewangelii, nie stronił od trudnych jej fragmentów. Wiele z tych rozmów zostało zapisanych w niezwykle książęce zatytułowanej *Jak Anioł zstąpił na ziemię* [Eng: *How like an Angel Came I down.*]¹

Wielu członków elity Bostonu posyłało swoje dzieci na naukę do tej właśnie szkoły. Jednak pewnego dnia Alcott zrobił coś, z czym nie mogli się pogodzić nawet najbardziej liberalni obywatele jednego z najbardziej liberalnych miast w Ameryce. Rodzice zatrzymali swoje dzieci w domu, a szkoła szybko została zamknięta.

Alcott zrobił coś niewyobrażalnego, coś niewybaczalnego. Przyjął do swojej szkoły afroamerykańskie dziecko.

*

¹ Bronson Alcott, *How Like an Angel Came I down: Conversations with Children on the Gospels*. Hudson, New York: Lindesfarne Press, 1991.

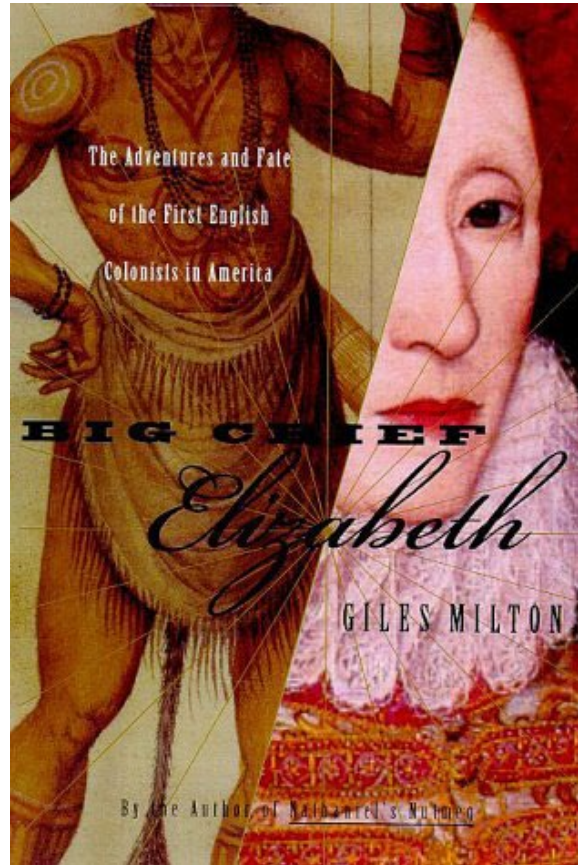

Thomas Harriot (1560-1621)

Druga historia dotyczy jeszcze starszej postaci, elżbietańskiego matematyka i magika Thomasa Harriota.

Harriot był członkiem okrytej złą sławą "szkoły nocy" stworzonej przez hrabiego Northumberlanda. Wśród innych słynnych członków byli sir Walter Raleigh i Christopher Marlowe. Nazywana była "szkołą nocy", ponieważ wokół ich podejrzanych działań krążyło tak wiele plotek, że musieli spotykać się w tajemnicy. Harriot była szczególnie bliska Sir Walterowi Raleighowi i towarzyszyła mu podczas jednej z jego podróży do Ameryki. Harriot rozwiązał kilka bardzo skomplikowanych kwestii nawigacyjnych, a podróż przebiegła niezwykle gładko. Znakomita relacja z tej podróży zawarta jest w

książce Gilesa Milтона Elizabeth Wielki Wódz. [Eng: *Big Chief Elizabeth.*]²

Kiedy Harriot zmarł w Oksfordzie, profesorowie wyważyli zamki w jego drzwiach i przeszukali wszystkie rękopisy. Znaleźli to, czego szukali: papiery wypełnione mistycznymi znakami, niezbity dowód na to, że Harriot rzeczywiście zawarł układ z diabłem. Niektóre z tych ezoterycznych znaków są przedstawione na następnej stronie. Jestem pewien, że widok ten będzie dla wielu z Was szokujący, więc bądźcie przygotowani ...

² Giles Milton, *Big Chief Elizabeth: The Adventures and Fate of the First English Colonists in America*. New York: Farrer, Strauss and Giroux, 2000.

||

>

<

Są to, oczywiście, powszechnie znany "znak równości" i obecnie akceptowane symbole algebraiczne dla "większego niż" i "mniejszego niż", wszystkie opracowane przez Harriota. *Te "diabelskie znaki", które odkryli oksfordzcy synowie, były w rzeczywistości pierwszymi przypadkami algebry zapisanymi w całości w notacji symbolicznej.*

Zaledwie 400 lat temu to, co w zasadzie jest zadaniem domowym z matematyki dla przeciętnego ucznia, było postrzegane - przez profesorów z Oksfordu! - jako niezbity dowód na zмовę z diabłem.

Mimo że nie mógł on publikować za życia z powodu otaczającej go atmosfery podejrzliwości, prace Harriota były wydawane przez kolejne pokolenia i obecnie jest on postrzegany jako "ojciec angielskiej algebry". Jego osiągnięcia naukowe były zdumiewające: Harriot opracował tablice logarytmiczne, wynalazł notację binarną, wymyślił liczby irracjonalne oraz złożone i użył teleskopu przed Galileuszem, aby wykonać dokładne rysunki powierzchni Księżyca. To on odkrył prawo Snella dwadzieścia lat przed Snellem, i krążenie krwi przed Harveyem. Harriot był także godnym podziwu antropologiem, który nauczył się języka Algonquin i był pionierem etnografii. We wszystkich tych aspektach wyprzedzał swoje czasy o całe wieki.

*

Jaki jest więc sens tych dwóch historii i co mają one wspólnego z Rudolfem Steinerem?

Rzecz w tym, że główny nurt jest celem ruchomym, a wszelkie innowacje do głównego nurtu napływają z "obrzeży".

Być może są dzisiaj ludzie, którzy wierzą, że afroamerykańskie dzieci nie zasługują na edukację, ale jeśli tacy ludzie istnieją, to naprawdę są obłąkanym marginesem, i nie mają odwagi wyrażać tego poglądu na głos. To, czego nawet najbardziej oświeceni obywatele najbardziej oświeconego miasta w Ameryce nie mogli zaakceptować w żadnych okolicznościach w 1834 roku, stało się niekwestionowaną normą.

Podobnie z Harriotem: niegdyś postrzegany jako osoba posiadająca nielegalną wiedzę zdobytą od diabła, jego algebraiczne spostrzeżenia stały się częścią normalnego programu nauczania matematyki, którego wszyscy się uczą.

Wszystkie te koncepcje rozpoczęły się poza głównym nurtem i przeniknęły do niego. Można też powiedzieć, że główny nurt powstał, by te idee zintegrować.

W swoim manifestie *O duchowości w sztuce* [Eng.: *Concerning the Spiritual in Art*],³ Kandinsky wyobrażał sobie ewolucję duchową jako stale rosnący trójkąt: nowe idee pojawiają się na szczycie, często za pośrednictwem pojedynczej jednostki - kogoś, kogo nazywa

³ Wassily Kandinsky, *Concerning the Spiritual in Art*. New York: Dover, 1977.

"wewnętrznym Mojżeszem" - a następnie rozprzestrzeniają w dół trójkąta w miarę upływu pokoleń. Nowatorska idea, która po raz pierwszy pojawiła się u pojedynczej jednostki, zyskuje masową akceptację.

I tak też jest w przypadku Steinera. Jego spostrzeżenia, niegdyś zdegradowane do marginesu, stopniowo przeszły do głównego nurtu.

Pragnę przedstawić krótki opis tego postępu. W tym celu podzielę aspekty filozofii Rudolfa Steinera, którą nazywał antropozofią, na trzy kategorie: idee pierwotnie znajdujące się poza głównym nurtem, które zostały zaakceptowane za życia Steinera, idee, które zostały zaakceptowane między śmiercią Steinera a dniem dzisiejszym i na

zakończenie niektóre idee, które nie weszły do głównego nurtu, niemniej jednak być może są na krawędzi, aby tak się stało. Nie trzeba dodawać, że lista ta nie jest ostateczna; jest jedynie przykładowa. Steiner może nie był inicjatorem wszystkich tych idei, jednak brał udział we wszystkich z nich we wczesnym stadium i w sposób kompleksowy.

I.

Za życia Steinera

(1861-1925)

Odkrywanie nieświadomości

Steiner twierdził, że ogromny świat spoczywa nieświadomie w naszym wnętrzu, i że możemy stopniowo przywołać go do świadomości. Pierwsze echa tej tezy miały miejsce jeszcze zanim Steiner zaczął publicznie przekazywać swoje ezoteryczne spostrzeżenia. W 1900 roku Freud opublikował *Interpretację snów*, w której zawarł rewolucyjne twierdzenie, według którego nieświadomość jest znacznie większym i ważniejszym elementem niż świadomość. Porównuje on świadomość do organu zmysłu, co naturalnie implikuje, że istnieje coś poza świadomością, co może być odczuwane. Odkąd Freud pokazał, że świadomość w rzeczywistości kondensuje i zniekształca nieświadomość, postrzegał on nieświadomość jako rzecz pierwszorzędą, a świadomość jako jedynie drugorzędą. *Interpretacja snów* miała początkowo tylko garstkę czytelników, ale zyskała na popularności i do śmierci Steinera, Freud był sławny. W późniejszym okresie życia, gdy naciskano na jedno zdanie definicji psychoanalizy, Freud powiedział: " Ja stanę się ego" - to znaczy, że nieświadomość zostanie wyniesiona do świadomości.

Prawo wyborcze kobiet

Steiner z pewnością nie zapoczątkował tego ruchu, jednak był wyjątkowy wśród męskich intelektualistów, bowiem w pełni popierał prawa kobiet. Już w *Filozofii wolności* (1894) dowodził, że kobiety

zasługują na traktowanie jako jednostki i przyznanie im pełnych praw politycznych oraz społecznych. Zaostrza ten punkt widzenia za pomocą arcyciekawej uwagi, mówiącej, że jeśli istnieją "sprawy kobiet", to kobiety powinny o nich decydować. W Stanach Zjednoczonych 19. poprawka, która dała kobietom prawo głosu, została przyjęta 4 czerwca 1919 roku.

Socjaldemokracja

Od samego początku Steiner był przekonany, że demokracja jest jedyną właściwą formą polityki. Większość jego kolegów intelektualistów wyznawała monarchię. Po abdykacji cesarza w 1918 roku Niemcy zaczęły stopniowo przekształcać się politycznie. Republika Weimarska była bardzo kruchą konstrukcją, ale mimo to stanowiła socjaldemokrację.

Ekspresjonizm w sztuce

Kiedy w latach 90. XIX wieku Rudolf Steiner zakończył pracę w archiwum Goethego w Weimarze, przeprowadził się do Berlina i kupił upadające czasopismo artystyczne, do którego należał teatr i grupa bardzo dziwnych, lecz awangardowych dramaturgów. Steiner zagłębił się w awangardową scenę artystyczną, propagując w swoim piśmie nowy rodzaj sztuki, która nie naśladuje warunków zewnętrznych, tylko oddaje wewnętrzne wartości i doświadczenia artysty. Nikt, a zwłaszcza jego dramaturdzy, którzy byli oddani naturalizmowi, nie mieli pojęcia, o czym on mówi, i pismo upadło. Jednakże półtorej dekady później Steiner znalazł się w Monachium, gdzie bezpośrednio zainspirował swoich uczniów Kandinsky'ego i Schoenberga do rozwoju sztuki ekspresjonistycznej w ruchu zwanym Niebieskim Jeźdźcem. W tym samym okresie Steiner stał się również dramaturgiem ekspresjonistycznym, pisząc i realizując *Cztery misteria*. [Eng.: *Four*

Mystery Dramas] ⁴ Z czasem stał się zdecydowanie najbardziej uznanym architektem ekspresjonistycznym. ⁵ Główna rola Steinera w rozwoju sztuki ekspresjonistycznej to historia, która została opowiedziana w specjalistycznych badaniach, pozostaje jednak w dużej mierze nieznana opinii publicznej.

II.

Od śmierci Steinera do dziś

(1925-2020)

Rolnictwo organiczne i ekologia

W czerwcu 1924 roku, bardzo późno w swoim życiu, Steiner wygłosił swój jedyny kurs wykładów na temat rolnictwa, który stały się niezwykle wpływowe. Rzeczywiście, bio-dynamika (jak nazywa się jego specjalna odmiana rolnictwa ekologicznego) stała się bardzo udanym, światowym ruchem. Jak na ironię, to właśnie bio-dynamiczne wina zostały najbardziej rozwinięte i cieszą się największym uznaniem. W czasach, gdy Steiner prowadził swój kurs, Niemcy były bardzo dumne z faktu, że stanowią czołówkę rolnictwa przemysłowego, więc wezwanie Steinera do stworzenia prawdziwie ekologicznej alternatywy, w której gospodarstwo ma stać się samowystarczalnym organizmem, pozostało bez echa. Jednak obecnie Steiner jest słusznie postrzegany jako wielki pionier organiki i ekologii na całym świecie.

Postępowa edukacja

Steiner założył pierwszą szkołę waldorfską w Stuttgarcie w 1919 roku. Był to odważny eksperyment, a kiedy Steiner zmarł, wciąż istniała

⁴ CW 14; Rudolf Steiner, *Four Mystery Dramas*, trans. Ruth and Hans Pusch (Great Barrington, MA: SteinerBooks/Anthroposophic Press, 2007).

⁵ See the account in CW 289/290; *The First Goetheanum: Towards a New Theory of Architecture*, introduction John Kettle, translation and commentary Frederick Amrine (Great Barrington, Massachusetts: SteinerBooks, 2017), especially in my bibliographic essay.

tylko jedna szkoła waldorfska. Jednak od tamtej pory edukacja waldorfska eksplodowała; obecnie jest to jeden z największych niezależnych ruchów szkolnych na świecie i z pewnością jest to najbardziej publiczne oblicze antropozofii. Niewątpliwie już wcześniej miały miejsce liczne innowacyjne eksperymenty w dziedzinie edukacji, sięgające XVIII wieku, jednak dopiero gdy uczeni powielili Steinera, mówiąc o inteligencjach wielorakich i epistemologii genetycznej (idea, że dzieci myślą zupełnie inaczej w różnym wieku), teoretyczne podstawy edukacji progresywnej zostały ostatecznie scementowane.

Finanse społeczne

Rudolf Steiner przeprowadził kilka praktycznych eksperymentów dotyczących tego, co dziś nazywamy finansami społecznymi, jednak te niewielkie innowacje zostały zniweczone przez hiperinflację w Niemczech w latach dwudziestych. Jednak od czasu śmierci Steinera, ludzie wytrwale pracowali, aby zrealizować jego teorie, z imponującymi wynikami. Obecnie istnieje kilka banków antropozoficznych zlokalizowanych w różnych krajach, które z powodzeniem eksperymentowały z zupełnie innymi koncepcjami pieniądza i sposobu, w jaki powinien on funkcjonować w zdrowym organizmie społecznym. Inna kluczowa koncepcja w teorii społecznej Steinera, "ekonomia stowarzyszeniowa", przyjęła formę Rolnictwa Wspieranego przez Społeczność (Eng: Community Supported Agriculture - CSA), w którym grupa konsumentów zrzesza się i gwarantuje rolnikom żywą płacę w zamian za możliwość decydowania o tym, co jest produkowane. Koncepcja CSA została wprowadzona do tego kraju przez antropozofów, a pierwsze CSA były całkowicie antropozoficzne. Kiedy w 1986 roku przeprowadziłem się do Ann Arbor w Michigan, istniało tylko jedno CSA, bio-dynamiczne. Dziś w samym Ann Arbor jest ich ponad 50! CSA to autentyczna idea, która weszła do głównego nurtu.

Tradycje Wschodu

Częścią obowiązków Steinera jako niemieckiego sekretarza Towarzystwa Teozoficznego było przybliżenie Zachodowi filozofii Wschodu. Włączył wiele aspektów buddyzmu w szczególności do antropozofii, ale w sumie odniósł tylko częściowy sukces. Dziś jednak wschodnie filozofie i religie są powszechnie znane i szanowane. Co więcej, w kolejnych sondażach Dalajlama wyłania się jako najbardziej szanowana osoba na świecie.

Trzecia Droga, Krytyka Instrumentalnego

Rozumu i "zneutralizowany" kapitał

Można pokrótce wspomnieć o trzech innych ruchach. Steinerowski Trójpodział Porządku Społecznego miał być wprowadzony w Europie Środkowej jako alternatywa zarówno dla kapitalizmu, jak i komunizmu. Koncepcja ta przeszła do głównego nurtu teorii socjalistycznej, ale została też na krótko wprowadzona w życie przez rząd Dubčka w ramach Praskiej Wiosny, dopóki Sowieci nie wysłali czołgów, aby ją zdławić. Teoretykiem ekonomicznym Praskiej Wiosny był Eugen Löbl, który był zdecydowanym zwolennikiem trójpodziału idei Steinera. Choć sam tego nie określił, Steiner przeprowadził ostrą krytykę tego, co później Szkoła Frankfurcka nazwała "rozumem instrumentalnym". I wreszcie, koncepcja Steinera dotycząca "zneutralizowanego" kapitału stała się niezwykle rozpowszechniona w formie fundacji non-profit, a nawet prawdopodobnie w spółkach akcyjnych, których właścicielami są głównie organizacje non-profit i które są wobec nich odpowiedzialne.

III.

Jeszcze nie w głównym nurcie, ale być może na krawędzi (2020 -)

Istnieją wreszcie idee Steinera, które nie weszły jeszcze do głównego nurtu, ale w wielu przypadkach są na progu, aby tego dokonać.

Reinkarnacja

Pierwszym z nich jest pojęcie reinkarnacji, które jest oczywiście kluczowym pojęciem antropozoficznym. Nie byłoby uczciwe powiedzieć, że idea reinkarnacji weszła do głównego nurtu, jednak z pewnością jest w trakcie tego procesu. Liczne badania potwierdzają, że około jedna trzecia respondentów wierzy w reinkarnację, a aż 60% jest otwarta na tę ideę jako możliwość. Liczba ta będzie prawdopodobnie rosła wraz z upływem czasu.

Duchowość

Antropozoficzną ideą, która jest palącą potrzebą obecnego wieku, jest duchowość jako trzecia droga pomiędzy nauką a religią. Idea ta ożywa zwłaszcza w młodym pokoleniu, spośród którego wielu twierdzi, że nie jest wcale religijna, ale jest duchowa. Różnica między religią a duchowością jest wciąż dla wielu osób trudna do nakreślenia, jednak powiedziałbym, że jest to przede wszystkim różnica między wiedzą a wiarą. Religia, zwłaszcza ewangeliczne chrześcijaństwo jest w tym kraju nadal niezwykle silne, czego nie należy lekceważyć. Niemniej jednak coraz więcej ludzi nie jest już zadowolonych z tego, że tylko *wierzą*; chcą *wiedzieć*. Materializm przegrał już bitwę w *teorii* naukowej, ale nadal przeważa w *praktyce* naukowej. Jest to sprzeczność, która nie może trwać i wierzę, że teoretycy zwyciężą nad praktykami.

Ewolucja świadomości

Inną kluczową antropozoficzną ideą, która zmierza ku akceptacji przez główny nurt, jest ewolucja świadomości. W przeciwieństwie do konwencjonalnej historii intelektualnej, w której sukcesja różnych idei jest postrzegana jako zamieszkująca struktury epistemologiczne, które mają być stałe, Steiner stanowczo twierdził, że struktura ludzkiej świadomości sama w sobie uległa zmianie, i że to właśnie ewolucja struktury samej świadomości jest główną siłą napędową sukcesji różnych paradygmatów lub mentalności, które są przedmiotem konwencjonalnej historii intelektualnej. Idea ta stała się aktualna w antropologii kulturowej, która to nauczyła się doceniać świadomość prelogiczną dla niej samej. Kiedy to pojęcie w pełni do nas dotrze, całkowicie przekształci nauki humanistyczne.

Nieświadomość natury

I wreszcie istnieje antropozoficzna idea, którą chciałbym nazwać "nieświadomością natury". Jest to koncepcja, według której cały świat żyje i wydaje się martwy tylko z powodu zaćmienia świadomości, które było konieczne, abyśmy zdobyli naszą wolność. Tak naprawdę nieświadomość natury to świat ducha jako taki. Ta idea jest chyba najtrudniejsza i najdalsza od wejścia do głównego nurtu, jednak istnieją pewne przebłyski uznania.

*

Antropozofia wejdzie do głównego nurtu pod dwoma warunkami. Po pierwsze, główny nurt musi wykazać pewien stopień otwartości na nowe idee. A po drugie, my jako antropozofowie musimy faktycznie chcieć i potrafić do niego przejść.

Czy główny nurt chciałby, abyśmy do niego przystąpili? Niestety, na ogół odpowiedź brzmi: *nie*. Ale to nie jest zaskakujące. Przypomnijcie sobie słynną relację Thomasa Kuhna o strukturze

rewolucji naukowych.⁶ W swoim własnym świetle nauka powinna być *nieustannie* rewolucyjna; powinna być gotowa do odrzucenia każdej hipotezy, która nie została potwierdzona eksperymentalnie. Ale szokujące twierdzenie Kuhna jest takie, że nauka wcale nie działa w ten sposób. 99% wszystkich prac naukowych podlega temu, co Kuhn nazywa "normalną nauką". Po zaakceptowaniu paradygmatu, naukowcy nie pracują nad jego sfalsyfikowaniem (jak nakazuje metoda naukowa), ale raczej nad objaśnieniem jak największej ilości faktów z nim związanych. Mówiąc bardziej technicznie, starają się oni rozszerzyć domenę paradygmatu. Anomalie - rzeczy, których paradygmat nie potrafi wyjaśnić - stają się problemami dla dalszych badań. Jeśli paradygmat nie potrafi wyjaśnić zjawisk po pokoleniach, a nawet wiekach (pomyślcie o ruchu wstecznym w astronomii ptolemejskiej), w końcu niepokój i poszukiwanie nowego rozwiązania wywołuje - w tajemniczy sposób - rewolucję, "zmianę paradygmatu". Zmiany paradygmatu są w rzeczywistości niezwykle rzadkie w nauce, i jest ku temu dobry powód: "normalna" nauka jest niezwykle konserwatywna. Kuhn wręcz pisze, że paradygmaty wymierają jeden za drugim. Normalna nauka nie *chce* innowacji, wręcz przeciwnie - zapominając przy tym, że *cały* postęp naukowy jest ostatecznie *poza paradygmatyczny*. To znaczy, że pochodzi spoza głównego nurtu.

Myślę, że odpowiedź na pytanie, czy powinniśmy chcieć wejść do głównego nurtu, pomimo wszystkich towarzyszących trudności, powinna być stanowczym "tak". *Ale czy my jako antropozofowie naprawdę pragniemy do niego przystąpić?* Jest to prawdziwe pytanie i dobrze by było, gdybyśmy nie odpowiadali na nie zbyt szybko. Przynajmniej niektórym z nas *podoba się* bycie walczącą mniejszością; można by to nazwać "romantyzmem opozycji".

⁶ Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions: 50th Anniversary Edition*. Chicago: University of Chicago Press, 2012.

Trzeba też prawdziwej *odwagi*, by wejść do głównego nurtu. Będąc w nim, nie jesteśmy otoczeni przez podobnie myślących ludzi. To nie jest wygodne miejsce. W istocie, niewątpliwym znakiem, że wkraczamy w główny nurt, jest to, że zaczynamy być atakowani przez sceptyków. Dopóki nie zaczniemy się w nim pojawiać, jesteśmy przypisani do marginesu, być może nawet do marginesu szaleńczego, gdzie nikt nie musi się nami przejmować. Jak na ironię, bycie kwestionowanym sceptycznie jest oznaką bycia traktowanym poważnie.

Wytrwanie i ostateczny sukces w głównym nurcie wymaga również moralnej wyobraźni, moralnego taktu i moralnej techniki - trzech cnót, które Steiner rozwija w swojej *Filozofii wolności*[Eng.: *The Essential Philosophy of Freedom*].⁷ Posiadanie gotowego zestawu odpowiedzi na pytania, które nie są zadawane, nie wystarczy. Potrzebujemy natomiast stać się artystami etycznymi, którzy wcielają w życie unikalną intuicję moralną, swobodnie wychodząc naprzeciw każdej nowej sytuacji. Musimy uczynić antropozofię tak żywą częścią naszej natury, abyśmy mogli formułować nasze odpowiedzi na wyzwania i pytania w odpowiednim dyskursie, w odpowiednim języku. Potrzebujemy taktu moralnego, aby "wyczuć" (jak w "dotyku") właściwą odpowiedź na pytania, które są rzeczywiście stawiane. I potrzebujemy moralnej techniki, umiejętności niezbędnych do wcielenia *idei* moralnej jako istotnego *ideału* w świecie.

Są to cnoty, które nie przychodzą naturalnie: musimy nad nimi nieustannie pracować. W rzeczywistości są one synonimami *mądrości*. Obyśmy zdobyli tę mądrość, a główny nurt życia nauczył się ją doceniać.

⁷ Rudolf Steiner, *The Essential Philosophy of Freedom*. Trans. Frederick Amrine. 2nd edn. [Amazon:] Keryx, 2020.

Inne wprowadzenia do antropozofii
które mogą Cię zainteresować:
[all are available from Amazon]

Frederick Amrine, “Discovering a Genius: Rudolf Steiner at 150.”
Keryx 2017.

Rudolf Steiner, “Anthroposophy, the Gospels, and the Future of
Humanity.” Trans. Frederick Amrine. Keryx, 2018.

Rudolf Steiner, *The Inner Weaver, the Inner Musician, and the
Cognitive Power of Love*. Trans. Owen Barfield and Frederick
Amrine. Keryx, 2019.

Rudolf Steiner, CW 4: *The Essential Philosophy of Freedom*.
Trans. Frederick Amrine. Keryx 2017. 2nd edn. 2020.

Rudolf Steiner, *Fighting Antisemitism: Seven Essays*. Trans.
Frederick Amrine. Keryx, 2019.

Rudolf Steiner, *Anthroposophy and Mathematics*. Trans. Frederick
Amrine. Keryx, 2019.

Frederick Amrine, “Eurythmy and the New Dance: Loie Fuller, Isadora
Duncan, and Ruth St. Denis.” Keryx 2017.

Rudolf Steiner, *Imagination, Inspiration, and Intuition: Introduction*.
Trans. Frederick Amrine. Keryx, 2019

Rudolf Steiner, *Ancient Greek Consciousness*. Trans. Frederick Amrine.
Keryx, 2018.

Rudolf Steiner, “Excerpts from *The Boundaries of Science*.” Trans.
Frederick Amrine. Keryx, 2018.

Rudolf Steiner, *Reincarnation and Karma from a Scientific Standpoint*. Trans. and ed. Frederick Amrine. Keryx, 2018.

Rudolf Steiner, *The Bologna Lecture: The Psychological Foundations and Epistemological Stance of Anthroposophy*. Trans. Frederick Amrine. Keryx, 2018.

Rudolf Steiner, “Child Development as the Basis for Education.” Trans. Frederick Amrine. Keryx, 2018.

Rudolf Steiner, *Rethinking the Social Organism: Selected Writings*. Trans. and ed. Frederick Amrine. Keryx, 2019.

